

УДК 316.4:331.2

Кужель В.В., к.е.н., докторант

Чернігівського національного технологічного університету

Атаманчук Ю.М., к.е.н., директор

Уманської філії Київського інституту бізнесу і технологій

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРАДИГМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Стаття присвячена розгляду соціально відповідальних інвестицій як важливого сегменту ринку інвестиційних послуг, що спрямований на посилення соціальної орієнтації та економічного захисту суспільних відносин, досягнення екологічної безпеки, стимулювання економічного зростання, забезпечення гарантованого рівня освіти та медичної допомоги, харчування та ін. Авторами було проведено аналіз ринку соціально відповідальних інвестицій розвинутих країн світу, висвітлено роль пенсійних та біржових фондів, як основних інструментів для забезпечення заданої прибутковості та рівня ризику, завдячуючи оптимально складеним портфелем та професійного управління ним. Звернено увагу на відмінність між соціальними та соціально відповідальними інвестиціями, а також на стратегії захисту соціально відповідального інвестування.

В статті висвітлено цілий ряд факторів, які об'єктивно обмежують можливість розвитку соціально відповідальних інвестицій на українському фінансовому ринку, причини неприйняття його як невід'ємного елемента стійкого розвитку суспільства та захисту розвитку національної економіки, розкрито шляхи та способи подолання дестабілізаційних чинників розвитку деяких напрямів соціально відповідального інвестування в Україні, а також роль держави в подоланні перешкод на шляху виведення на ринок вітчизняних потенційних учасників – інвестиційні фонди та власне державу.

Автори подають шляхи державного сприяння розвитку ринку соціально відповідальних інвестицій в Україні, як дієвого чинника економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Ключові слова: соціально відповідальні інвестиції, соціальний захист, економічна безпека, інституційні соціальні інвестиції, венчурне фінансування, ринок соціально відповідальних інвестицій.

Кужель В.В., Атаманчук Ю.Н.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПАРАДИГМЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПОД ВОЗДЕЙСТВИЕМ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

Статья посвящена рассмотрению социально ответственных инвестиций как важного сегмента рынка инвестиционных услуг, направленного на усиление социальной ориентации и экономической защиты общественных отношений: достижение экономической безопасности, стимулирование экономического роста, обеспечение гарантированного уровня обучения и медицинской помощи, питания и т.д. Авторами был проведён анализ рынка социально ответственных инвестиций развитых стран мира, освещена роль пенсионных и биржевых фондов, как основных инструментов для обеспечения заданной прибыльности и уровня риска, благодаря оптимально сложенному портфелю и профессионального управления им. Обращено внимание на отличие между социальными и социально ответственными инвестициями, а так же на стратегии защиты социально ответственного инвестирования.

В статье освещён целый ряд факторов, которые объективно ограничивают возможность развития социально ответственных инвестиций на украинском финансовом рынке, причины неприятия его как неотъемлемого элемента стойкого развития общества и защиты развития национальной экономики, раскрыты пути и способы преодоления дестабилизационных факторов развития некоторых направлений социально ответственного инвестирования в в Украине, а также роль государства в преодолении преград на пути выведения на рынок отечественных потенциальных участников – инвестиционные фонды и собственно государство.

Авторы предлагают пути государственного содействия развития рынка социально ответственных инвестиций в Украине, как эффективного фактора экономической безопасности отечественных предприятий.

Ключевые слова: социально ответственные инвестиции, социальная защита, экономическая безопасность, институционные социальные инвестиции, венчурное финансирование, рынок социально ответственных инвестиций.

Kuzhel V., Atamanchuk Y.

TRANSFORMATION OF PARADIGM OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT UNDER THE INFLUENCE OF RESPONSIBLE INVESTMENT

The article is devoted to the socially responsible investment as an important segment of investment services aimed at strengthening social protection and economic orientation of public relations, achieving environmental security, stimulating economic growth, ensuring a guaranteed level of education and health care, food and so on. The authors conducted a market analysis of socially responsible investment developed countries, highlights the role of pension funds and exchange as basic tools for a given level of return and risk, thanks to optimal portfolio composed and professional management. Attention is paid to the distinction between social and socially responsible investments and strategies to protect socially responsible investing.

The article highlights a number of factors that limit the possibility of objectively socially responsible investments on the Ukrainian market, causes its rejection as an integral part of sustainable development of society and the protection of the national economy, reveals ways and means to overcome the destabilizing factors in the development of certain areas of social Responsible Investment in Ukraine, and the state's role in overcoming obstacles to market domestic potential participants - investment funds and their own country.

The author presents the ways of the state to promote socially responsible investment market in Ukraine as an important factor of economic security of domestic enterprises.

Keywords: socially responsible investment, social defence, economic safety, unusual financing, institutional social investments, market socially responsible investment.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В даний час інновації в соціальній сфері дозволяють формувати і використовувати соціальні технології, які сприяють знаходженню прийняттого для соціуму оптимального положення між прагненням бізнесу отримувати прибутки і соціальними, екологічними і етичними вимогам суспільної моралі. Серед таких технологій можна виокремити соціальне і соціально відповідальне інвестування. На практиці ці дві стратегії часто переплутують, хоч різниця між ними доволі відчутна, якщо не сказати принципова.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми соціального інвестування та ефективності їх реалізації висвітлено в працях провідних вітчизняних науковців: В.Г. Андрійчук, І.Ю. Гришова, М.Я. Дем'яненко, Н.С. Краснокутська, І.О.Крюкова, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, І.Б. Хома, Л.Ф. Чумак, А.В. Чупіс, О.Г. Шпикуляк, Т.С.Шабатура та інші.

Дії будь-якого суб'єкта соціальних інвестицій (держави, бізнес-структур і т.д.) спрямовані на реалізацію цілком певних його цілей. Тому для більш повного розуміння категорії « соціальні інвестиції » слід піддати детальному аналізу також і цілі, заради яких суб'єкти соціальних інвестицій здійснюють те чи інше вкладення коштів . У законодавчому полі і в наукових публікаціях спеціальний аналіз виявляє велике число розбіжностей позицій з даного питання.

Цілі статті. Аналіз шляхів державного сприяння розвитку ринку соціально відповідальних інвестицій в Україні, як дієвого чинника економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціальні інвестиції – це матеріальні, технологічні, управлінські та інші ресурси, а також фінансові кошти компаній, які направляються на реалізацію соціальних програм, розроблених з урахуванням інтересів внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін. На основі вищесказаного можна припустити, що у стратегічному відношенні компанією буде отриманий певний (хоч і не завжди прораховуваний) соціальний і економічний ефект.

Соціально відповідальне інвестування – це процес вкладення коштів інвесторів з розрахунку факторів соціального, екологічного і етичного характеру разом з традиційним фінансовим аналізом [3].

Таким чином, докорінна відмінність цих технологій в тому, що соціальні інвестиції направлені на покращення корпоративної політики і практики, відносин із зовнішніми і внутрішніми зацікавленими сторонами, так званими стейкхолдерами (англ. stakeholder) компанії, а соціально відповідальні інвестиції призводять компанію

до необхідності покращення політики і практики, тобто діють непрямым способом. Суб'єктом стратегії соціальних інвестицій виступає саме підприємство, або, якщо бути точним, його топ-менеджмент і провідні акціонери, соціально відповідальне інвестування – це сфера дій інвесторів, їх груп і об'єднань. Основна мета соціально відповідального інвестування – сполучення економічної ефективності вкладень засобів з етичними цінностями інвестора.

У світовій практиці розрізняють три стратегії соціально відповідального інвестування [1,2].

1. Відбір компаній, або «просіювання» (анг. screening), є політикою оцінки підприємств по критеріям ведення соціально відповідального бізнесу на основі або їх дотримання (позитивне – positive screening), або невідповідності їм чи соціальним і етичним уявленням про бізнес інвестора (негативне – negative або avoidance screening).

Загальний розмір активів, керованих у відповідності зі стратегією «просіювання», складає 1685 мільярдів доларів на рік, збільшившись десятикратно за минуле десятиріччя. Доля цієї стратегії в загальному об'ємі засобів, керованих по принципам соціально відповідального інвестування, оцінюється в 68 відсотків. Основними гравцями на ринку, які використовують таку технологію, є взаємні фонди (mutual funds), активи яких оцінюються в 179 мільярдів доларів, і окремі рахунки (socially screening separate accounts), керовані як для індивідуальних, так і для інституціональних інвесторів, їх активи складають 1506 мільярдів доларів. Основними інституціональними інвесторами при цьому виступають публічні пенсійні фонди (80,9%), корпорації (9,2%), релігійні організації (3,6%).

2. Дії акціонерів на захист суспільних інтересів (shareholders advocacy) полягає у винесенні питань соціальної відповідальності бізнесу і корпоративного керування на голосування загальних зборів акціонерів, діалозі з менеджментом підприємств. Так, у 2013 році в США акціонерами було висунуто 1348 пропозицій по темах соціальної відповідальності, корпоративного управління і змішаним питанням, відсоток підтримки склав у середньому 10,3. При цьому внесена пропозиція може бути відізнана у випадку, якщо менеджмент компанії починає дії по його впровадженню в життя. В 2013 році таких випадків було зареєстровано 677. Особливе значення у цій стратегії має активність інституціональних інвесторів, які представляють своїх вкладників, наприклад, взаємних фондів, їх політика і відкритість голосування.

3. Інвестиції у місцеві співтовариства (community investing) направлені не на вдосконалення корпоративної політики і практики, а на розвиток і рішення конкретних проблем. Основними суб'єктами інвестування в місцеві співтовариства є банки розвитку співтовариств (Community Development Banks), що надають общинам з низьким і помірним рівнем доходу звичайні можливості фінансового сервісу, які раніше були їм недоступні, з активами, які оцінені в 10,1 мільярдів доларів; кредитні союзи розвитку співтовариств (Community Development Credit Unions) з активами в 5,1 мільярдів доларів; фонди розвитку співтовариств (Community Development Loan Funds) з активами в 3,4 мільярдів надають програми кредитів і позик; венчурні фонди розвитку співтовариств (Community Development Venture Capital Funds), 870 мільйонів доларів.

Слід окреслити чинники актуальності соціально відповідальних інвестицій:

- Етичні: невідповідність інвестиційної діяльності моральним та релігійним традиціям, а також цілям розвитку суспільства, яке виражене в розповсюдженні виробництва шкідливої продукції та послуг – тютюну, алкоголю, порнографічної продукції, зброї (характерно для США, Великобританії).

- Загальнолюдські: дискримінаційна політика зайнятості, не належні умови праці, експлуатація працівників на підприємствах розвиваючих країн, расова дискримінація (ЮАР), військові конфлікти, пагубні соціальні наслідки, розповсюдження шкідливих товарів, як тютюн та алкоголь (Італія, Іспанія, Франція).

• Екологічні: проблеми забруднення навколишнього середовища, зменшення невідтворних ресурсів, природного та тваринного світу, екологічні загрози, ріст ризикових екологічних зон (Німеччина, Нідерланди).

• Інші: інституційні вимоги по розміщенню активів пенсійних фондів, які зобов'язують в своїх вкладеннях враховувати питання охорони навколишнього середовища, соціального розвитку, вимоги інвесторів до корпоративного управління, прозорості фінансової та не фінансової звітності, а також обліку соціально-екологічних чинників (Швеція, Бельгія, Норвегія, Австрія).

Існує багато різних класифікацій інвестицій при реалізації соціально відповідального підходу. В таблиці 1 наведено кваліфікацію інвестицій за рівнем соціальної відповідальності, який визначає соціально відповідальні та соціально деструктивні інвестиції [6,8].

Таблиця 1.

Класифікація інвестицій за різними ознаками з врахуванням соціально-відповідального підходу

Класифікаційна ознака	Види інвестицій	Соціально відповідальний підхід
За об'єктами вкладення	Реальні Фінансові Інтелектуальні	Вкладення коштів здійснюється в реальну фінансову, інтелектуальну сферу
За галузю розміщення	Соціальні Виробничі Екологічні	Інвестування в соціальну та екологічну сферу
За характером участі в інвестуванні	Прямі Непрямі	Як безпосередня, так опосередкована участь в підборі інноваційних об'єктів, що відповідають етичним норма суспільства
За формою власності інвестиційних ресурсів	Приватні Державні Іноземні Спільні	Соціально-відповідальні інвестиції можуть бути різних форм власності
За періодом інвестування	Довгострокові Короткострокові	Соціально-відповідальні інвестиції можуть здійснюватися в розрахунок на довготривалу перспективу
За регіональною ознакою	Зарубіжні Вітчизняні	Соціально-відповідальні інвестиції можуть мати різні джерела формування
За відношення до росту прибутковості	Пасивні Активні	Соціально-відповідальні інвестиції можуть бути направлені на підтримання та на розширення виробництва
За рівнем інвестиційного ризику	Безризикові Низькоризикові Середньоризикові Високоризикові Спекулятивні	Соціально-відповідальні інвестиції можуть мати різний рівень ризику
За характером нововведень	Екстенсивні Інтенсивні	Соціально-відповідальні інвестиції здійснюються на попередній або прогресивній технічній основі
За напрямком використання	Потокові Додаткові	Соціально-відповідальні інвестиції використовуються за всіма представленими напрямками
За рівнем соціальної відповідальності інвестора	Соціально-відповідальні Соціально-деструктивні	—

Під соціальним інвестуванням більшість авторів в даний час розуміють вкладення коштів в об'єкти соціального середовища. Соціальні інвестиції припускають послідовні цілеспрямовані дії, щодо ефективного вирішенню важливих для більшості людей соціально-значущих проблем, а також захисту їх від економічних та соціальних ризиків [4].

Соціальні інвестиції, на відміну від благодійництва, є бізнесом.

В більш широкому трактуванні соціальні інвестиції ототожнюються з вкладеннями, які направляються на посилення соціальної орієнтації економічної системи: досягнення економічної безпеки, стимулювання економічного зростання, забезпечення гарантованого рівня освіти та медичної допомоги, харчування та ін. Інакше кажучи, ключовою є характеристика соціального інвестування як активності суб'єктів інвестиційних відносин, спрямованої на отримання певного «корисного ефекту» для суспільства. Іншими словами, соціальні інвестиції можуть бути спрямовані у будь-який проект, що реалізується в соціальному середовищі, реалізація якого за рахунок інвестованих коштів забезпечить певний позитивний ефект як інвестору, так і соціуму.

Найчастіше соціальні інвестиції ототожнюються з корпоративною соціальною відповідальністю. Наприклад, доповіді про соціальні інвестиції в Україні, які готуються асоціацією менеджерів на періодичній основі, в основному присвячені ролі бізнесу в суспільному розвитку і оцінки стану соціальних інвестицій українських компаній [5]. Тим не менш, соціальні інвестиції – більш широке поняття, і його агентами може виступати не тільки бізнес. Умовно кажучи, соціальні інвестиції включають в себе: корпоративну соціальну відповідальність; державні інвестиції в соціальну сферу; інституційні соціальні інвестиції:

1) соціально-відповідальне інвестування (asset management), що здійснюється соціально-відповідальними фондами та іншими організаціями;

2) фонди та організації, які здійснюють соціальне інвестування як основний вид діяльності (наприклад, інвестуються в соціальні підприємства на пільгових умовах).

На жаль, практично неможливо знайти компанію, яка відповідала б усім критеріям соціально відповідального інвестування. Тому часто доводиться йти на компроміс, включаючи в портфель компанії, які не цілком відповідають встановленим критеріям відбору, проте в цілому відповідають духу відповідального інвестування. Зокрема, прикладом може служити компанія, що проводить випробування на тваринах, але має екологічно чисте виробництво.

В українських інвесторів поки немає можливості оцінити діяльність тієї чи іншої компанії в рамках соціально відповідального інвестування. Це пов'язано з непрозорістю етичної складової бізнесу, низькою інформованістю і низькою активністю бізнес-співтовариства в питаннях соціальної відповідальності бізнесу. В Україні відсутнє законодавство, що регулює етичні та соціальні аспекти діяльності комерційних організацій, тому, компаніям, які бажають інвестувати в соціально відповідальні компанії, необхідно самостійно виробляти критерії включення компаній у цей список, а також самостійно проводити всебічний аналіз компанії на предмет її відповідності цим критеріям. Тим не менш, найбільш просунуті учасники українського ринку вже підхопили цю тенденцію, тому у найближчі роки варто очікувати появи цікавих продуктів для соціально відповідальних інвесторів і на нашому ринку.

Соціально відповідальні інвестиції можна назвати важливим чинником запобігання економічних та соціальних криз. Фінансова підтримка таких компаній сприяє більш гармонійному розвитку економіки та раціональному використанню ресурсів, що робить систему більш стабільною і менш залежною від впливу випадкових чинників. Крім того, необхідність економічного зростання змушує соціально відповідальних компаній застосовувати нові технології в різних аспектах їх діяльності, що сприяє появі інновацій і, таким чином, стимулює розвиток суспільства.

Ринок соціально відповідальних інвестицій в США являються на сьогоднішній день найбільшим по об'ємах сегментів індустрії соціально відповідальних інвестицій. В 2013 році об'єм активів ринку соціально-відповідальних інвестицій в США становив 3,29 трлн. дол. США [1, 2], або 33% світового ринку соціально-відповідальних інвестицій (див. табл. 2). При цьому до соціально відповідальних інвестицій

відносяться 13,5 % активів, які знаходяться в професійному управлінні в США, або кожний десятий долар цих активів (див. табл. 3).

Таблиця 2.

Структура світового ринку соціально відповідальних інвестицій,
2013р. (млрд.дол.США)

	США	Канада	Європа	Австралія	Японія	Розвиваючі ринки	Весь світ
СВІ (об'єм активів)	3290,00	148,63	6437,60	5,36	3,4	2,70	9887,69
Частка	82,22%	1,75%	15,71%	0,19%	0,03%	0,10%	100,00%

Таблиця 3.

Ринок соціально відповідальних інвестицій в США (млрд.дол.США)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
СВІ (об'єм активів)	1639	2185	3159	3323	3164	3290
Всього активів в професійному управлінні	7000					24400

Тим не менш, такі інвестиційні інструменти занадто екстремальні для більшості інвесторів. Тому більшість все ж таки віддає перевагу фондам, які забезпечують задану прибутковість і рівень ризику, завдяки оптимально складеним портфелем та професійного управління ним. Одним з найбільш цікавих прикладів є Державний пенсійний фонд Норвегії, інвестиційна діяльність якого обмежена суворими етичними нормами; зокрема, фонд не має права тримати у своєму портфелі цінні папери збройових і тютюнових компаній. На жаль, навіть для багатьох розвинених країн такий підхід до пенсійних фондів є екзотикою. Тому «соціально відповідальним» інвесторам варто звернути свою увагу на спеціалізовані пенсійні і біржові фонди. Обидва інструменти є простими, швидкими і надійними способами інвестувати в соціально відповідальні компанії, причому їх численність і різноманітність дозволяє вибрати саме той, який найбільш повно відповідає уявленням інвестора про соціальної відповідальності. Їх безперечна перевага порівняно з першою групою інструментів в тому, що вони поєднують привабливу дохідність з контрольованим рівнем економічного та соціального ризику. Однак роблячи вибір між пенсійним і біржовим фондом, я б віддав перевагу останньому: будучи більш новим і досконалим інструментом, ніж пенсійний, біржовий фонд пропонує інвестору більшу прибутковість за рахунок відсутності таких жорстких обмежень по використанню різних класів інвестиційних інструментів, а також високу ліквідність, яка є одним з його ключових характеристик. Зазначу, що всупереч поширеній думці, прибутковість таких інструментів цілком порівнянна із прибутковістю традиційних інструментів, так як соціальна відповідальність компанії не тільки не веде до зниження вартості її цінних паперів, але і нерідко стає одним з найважливіших чинників її успішності.

На даний час існують фактори, які об'єктивно обмежують можливість розвитку соціально відповідальних інвестицій на українському фінансовому ринку:

1. Висока концентрація власності на акціонерний капітал - означає, що в рамках методу активних дій акціонерів вплив на менеджмент українських акціонерних товариств буде обмеженим в силу неможливості отримання достатньої кількості голосів на загальних зборах акціонерів з питань поліпшення корпоративної політики.

2. Низька частка населення власності на акціонерний капітал - обмежує потенційний попит населення як одного з найбільш активних соціально відповідальних інвесторів, не дозволяє створити умови для широкого використання прав акціонерів для впливу на компанії, значно знижує потенційну привабливість для населення інструментів ринку цінних паперів для вирішення соціальних завдань.

3. Низький рівень сек'юритизації економіки - означає, що тільки мала частина російських акціонерних товариств виходить на ринок цінних паперів, що значно звужує коло можливих об'єктів для соціально відповідального інвестування.

4. Розбіжність ступеня значущості деяких основних напрямків соціально відповідального інвестування для зарубіжного і українського громадського сприйняття.

Для українського громадського сприйняття актуальними і об'єктивно визнаними є не всі напрямки соціально відповідального інвестування - наприклад, багато проблем етичного, екологічного спрямування, дотримання прав людини та ін.

5. Низька активність суспільства, бізнес-спільноти та держави в області вирішення проблем сталого розвитку.

В українській практиці на даний час переважна кількість учасників фінансового ринку та інших економічних суб'єктів не сприймають поняття соціальної відповідальності як невід'ємний елемент стійкого розвитку суспільства та економіки, тому в українській практиці поки немає конкретних компаній - об'єктів інвестування. Але, незважаючи на наявність об'єктивних обмежень, що склалися на сьогоднішній день в українській практиці, можна визначити певні шляхи і способи їх подолання:

1. Можливе рішення для подолання проблеми концентрації власності на акціонерний капітал полягає в тому, щоб самі великі власники почали підвищувати рівень соціальної відповідальності підконтрольних їм підприємств.

2. Проблема низької частки населення в акціонерному капіталі тісно пов'язана з низькою активністю українського населення на ринку цінних паперів.

3. Проблема низької активності українських підприємств на ринку цінних паперів у рамках розвитку соціально-відповідальних інвестицій могла б бути вирішена через створення та підвищення ефективності венчурних фондів, що фінансують суспільно значущі високотехнологічні та інноваційні розробки.

4. Проблема невідповідності рівня значущості для українського суспільства деяких напрямків соціально відповідального інвестування для початку може бути вирішена концентрацією на тих проблемах, які могли б знайти відгук у населення, бізнесу, держави – наприклад, здоров'я та соціальну безпеку населення, запобігання хабарництва і корупції, корпоративне управління, збереження природних ресурсів, забруднення повітряного і водного середовища та ін..

5. Проблема низької зацікавленості підприємств у вирішенні соціальних проблем в умовах сформованої в Україні ринкової економіки може бути вирішена тільки шляхом підвищення їх економічних вигод від участі у вирішенні таких проблем, а також через вплив великих власників.

Що стосується підвищення активності населення, то тут важливу роль могла б зіграти держава, яка повинна бути зацікавленою соціально відповідальним і активним інвестором. Держава може подавати приклад як населенню, так і бізнесу, використовуючи для своєї інвестиційної та економічної політики принципи соціальної відповідальності, наприклад: при управлінні коштами Стабілізаційного фонду (або аналогічних йому фондів); при управлінні пакетами акцій належать державі (суб'єктам) найбільших промислових компаній або стратегічно значущих підприємств; при створенні венчурних фондів, орієнтованих на суспільно значущі інноваційні розробки.

Таким чином, виходячи з існуючих обмежень для розвитку соціально-відповідальних інвестицій, а також можливих шляхів їх подолання в якості основних потенційних учасників ринку соціально-відповідальних інвестицій в Україні можна визначити інвестиційні фонди та державу [7].

В умовах досить активного росту пайових інвестиційних фондів ідея розвитку соціально відповідальних інвестицій могла б знайти своїх прихильників, якщо б у учасник ринку (керуючої компанії фонду), запропонував такі послуги, як виведення на ринок соціально відповідальних інвестицій:

1) Чітко визначені критерії соціально відповідального інвестування - наприклад, екологічна проблематика, етична (алкоголь, тютюнова продукція, індустрія азартних ігор), питання корпоративного управління.

2) Чітко визначені методи соціально відповідального інвестування, які будуть застосовуватися, - найбільш ймовірно застосування методу активних дій акціонерів, так як дозволило б визначити більш широке коло діяльності, тобто вплив на компанії-об'єкти інвестування з метою поліпшення їх корпоративної політики, наприклад, у сфері трудових відносин або екології.

3) Перелік об'єктів інвестування повинен бути обмежений відібраними за заявленим критеріям компаніями. Для цього фонду буде необхідно провести широку пошукову роботу з відбору компаній, які відповідають встановленим критеріям. Крім того, дуже важливо розкривати інформацію по кожному об'єкту інвестування - за якими критеріями був обраний, яка стратегія дій стосовно даного об'єкта.

4) Чітко сформульована концепція позиціонування фонду - цільова аудиторія інвесторів, цілі та завдання фонду, бездоганна репутація керуючої компанії і менеджерів, у тому числі з точки зору критеріїв соціальної відповідальності. При цьому об'єктивно не можна визнавати такий фонд повністю соціально відповідальним, тому його маркетинг повинен ґрунтуватися тільки на орієнтованості фонду на соціальну відповідальність в інвестиціях.

5) Необхідно встановлювати низький вхідний поріг (для відкритих пайових інвестиційних фондів), щоб забезпечити як можна більш широку участь приватних інвесторів - фізичних осіб.

В українській практиці держава може сприяти розвитку ринку соціально-відповідальних інвестицій та їх захист, діючи за наступними напрямками:

1. Управління коштами Стабілізаційного фонду (аналогічних фондів).

Застосування принципів соціально-відповідальних інвестицій можливо у відношенні Інвестиційного фонду, а також тієї частини коштів Стабілізаційного фонду (аналогічного йому фонду), яка буде становити інвестиційний портфель. При цьому незалежно від того, які об'єкти інвестування будуть дозволені, необхідно введення і застосування етичних принципів управління фондом. Під етичними принципами розуміються дотримання в практиці управління коштами Стабілізаційного та Інвестиційного фондів, пріоритетів сталого розвитку економіки і суспільства, які повинні бути чітко визначені і відображені в інвестиційній політиці фонду.

2. Управління пакетами належать державі (суб'єктам) акцій найбільших промислових компаній або стратегічно значущих підприємств.

Держава, будучи власником досить великих пакетів (від 25% до 100%) акцій найбільших промислових компаній могла б проводити в даних компаніях політику соціального і екологічної відповідальності, застосовуючи метод активного впливу акціонерів на компанію за такими напрямками:

1) проведення оцінки впливу підприємства на навколишнє середовище;

2) публікація звітності про соціальних, екологічних та етичних факторах діяльності компаній;

3) реалізація інвестиційних проектів по впровадженню екологічно чистих видів обладнання або палива;

4) заходи з підвищення якості виробленої продукції, її безпечності для споживачів, оптимізації її споживчих характеристик;

5) заходи щодо покращення кадрової політики на підприємстві умов праці, введення справедливої системи оплати та винагороди, соціального забезпечення працівників, підвищення кваліфікації працівників;

6) заходи по поліпшенню корпоративного управління - включення в раду директорів незалежних директорів, створення програм стимулювання менеджменту, дотримання прав акціонерів, підвищення якості розкриття інформації про діяльність компанії та ін.

При цьому мова йде не про одночасне примусове впровадження всіх цих заходів на підконтрольному державі підприємстві, а про активне стимулювання державою компаній на проведення даних заходів в добровільному порядку.

3. Створення і підтримка розвитку венчурних інноваційних фондів, орієнтованих на суспільно значущі інноваційні розробки.

В даний час для розвитку системи венчурного фінансування існують об'єктивні обмеження - наприклад, відсутність кваліфікованих учасників, нерозвиненість системи підготовки менеджерів венчурних фондів, системи відбору венчурних проектів, невелика кількість потенційно ефективних проектів з якісним бізнес-планом та програмою розвитку. Тому на даний момент говорити про якісь більш суворі критерії відбору проектів з соціальної значущості та етичності занадто рано.

У той же час можна говорити про можливе застосування в майбутньому, коли система венчурного фінансування буде відпрацьована, певних критеріїв у рамках дотримання стратегічних пріоритетів сталого соціально-економічного розвитку України.

В даний час соціально відповідальні інвестиції поступово проявляють себе не тільки як напрям інвестиційної діяльності, особливий фінансовий продукт, але і як інструмент захисту та гарантування економічної безпеки соціально-економічного розвитку підприємств, який формує принципово самостійний економічний напрям наукового дослідження та вимагає розробки теоретико-методологічних засад та організаційно-економічних механізмів соціальної відповідальності бізнесу та зрушень парадигми соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності та стратегічних пріоритетів вітчизняних підприємств.

Висновки. Концепція соціально відповідальних інвестицій виступає економічною передумовою можливості успішного використання на практиці не тільки матеріальних принципів, але і принципів соціальної відповідальності та захисту інтересів бізнесу. Саме тому, необхідною передумовою її практичного впровадження на вітчизняному економічному просторі є удосконалення методичних підходів щодо трансформації структури соціально-економічних зв'язків як системоутворюючої домінанти формування інтеграційної стратегії розвитку національної економіки під впливом активних процесів впровадження соціального захисту бізнесу на засадах активізації соціально-економічної компоненти, що націлена на підвищення ринкової вартості бізнесу з одночасним конструктивним вирішенням соціальних проблем та забезпечує отримання економічних прерогатив всіма учасниками ринку за рахунок перерозподілу функцій та формування інноваційних моделей соціально-економічного розвитку шляхом виключення дискримінаційних інструментів, відмову від соціальних конфліктів в процесі розвитку співробітництва у довгостроковій перспективі.

Таким чином, у цьому дослідженні було проаналізовано сучасний потенціал впровадження світових практик розвитку соціально відповідальних інвестицій і синтезувати більш широкий підхід до досліджуваного поняття – обґрунтувати можливість застосування концепції соціально відповідальних інвестицій як інструменту для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку на основі інтеграції економічних і суспільних інтересів, в тому числі і для України.

Список використаних джерел:

1. 2013 Report on socially investing trends in the United States. Internet resource: [http:// www.socialinvest.org](http://www.socialinvest.org)
2. Overview of Business and Community Investment. Business for Social Responsibility. Internet resource: www.bsr.org
3. Гришова І.Ю. Імплементція принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу харчових підприємств/ І.Ю. Гришова, Т.С.Шабатура// Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3. - С. 13-22. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>
4. Гришова І.Ю. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу / І.Ю.Гришова, Т.С.Шабатура// Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка і менеджмент". Випуск 4, 2014. – С.183-187.
5. Бондаренко А.В., Омелянович Л.О. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – № 5(79). – С.201–203.

6. Лебедева Н.Н., Хоняев С.Н. Типология и классификация социальных инвестиций // Известия Волгоградского государственного технического университета. – 2005. – №5. – С.35–43.
7. Захарчин Г.М. Інвестування розвитку організаційної культури // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С.109–115.
8. Тягунська Т.Д. Класифікація інвестицій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 9 (64). – С. 37–41.

Рецензент д.е.н., професор Чирва О.Г.